

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТРЕБ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

© 2014 ДОБРЯНСЬКА М. В.

УДК 330.322:658.152

Добрянська М. В. Методи оцінювання інвестиційних потреб та інвестиційного забезпечення підприємства

Мета статті полягає в дослідженні методів оцінювання інвестиційних потреб та інвестиційного забезпечення підприємства. Аналіз наукових праць, які присвячені розв'язанню проблем інвестиційної діяльності підприємств, виявив, що більшість науковців надають увагу не оцінюванню інвестиційного забезпечення підприємств, а ідентифікуванню їх інвестиційних потреб. Цей факт можна пояснити тим, що інвестиційні потреби підприємства є мірилом рівня його інвестиційного забезпечення. Дослідження показало, що балансовий метод, метод аналогій і метод питомої капіталоемності не враховують необхідності прогнозування попиту на продукцію, яку планується виготовляти, коливань цін на неї та можливі зміни вартості ресурсів, які необхідні для виготовлення певної продукції. У результаті досліджень було запропоновано новий метод оцінювання інвестиційних потреб підприємств, який враховуватиме: зміну обсягу реалізації продукції, що викликана коливаннями попиту на продукцію; урахування потреби у реальних інвестиціях, потреби у фінансових інвестиціях. Застосування цього методу керівниками підприємств дозволить їм аргументувати вибір раціональних інвестиційних рішень і здійснювати оперативний моніторинг процесу їх реалізації. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розробка нових методів оцінювання інвестиційних потреб та інвестиційного забезпечення підприємства.

Ключові слова: інвестиційні потреби, інвестиційне забезпечення, інвестиційні ресурси, методи оцінювання.

Рис.: 1. **Формул:** 5. **Бібл.:** 9.

Добрянська Мар'яна Володимирівна – аспірантка, кафедра фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: marjanadobra@gmail.com

УДК 330.322:658.152

UDC 330.322:658.152

Добрянская М. В. Методы оценки инвестиционных потребностей и инвестиционного обеспечения предприятия

Dobrynska Maryana V. Methods for Assessing Investment Needs and Investment Support Enterprise

Цель статьи заключается в исследовании методов оценки инвестиционных потребностей и инвестиционного обеспечения предприятия. Анализ научных работ, посвященных решению проблем инвестиционной деятельности предприятий, выявил, что большинство ученых уделяет внимание не оценке инвестиционного обеспечения предприятий, а идентификации их инвестиционных потребностей. Этот факт можно объяснить тем, что инвестиционные потребности предприятия являются мерой уровня его инвестиционного обеспечения. Исследование показало, что балансовый метод, метод аналогий и метод удельной капиталоемности не учитывают необходимости прогнозирования спроса на продукцию, которую планируется производить, колебания цен на нее и возможные изменения стоимости ресурсов, которые необходимы для изготовления определенной продукции. В результате исследований был предложен новый метод оценки инвестиционных потребностей предприятий, который будет учитывать: изменение объема реализации продукции, вызванное колебаниями спроса на продукцию; учет потребности в реальных инвестициях, потребности в финансовых инвестициях. Применение этого метода руководителями предприятий позволит им аргументировать выбор рациональных инвестиционных решений и осуществлять оперативный мониторинг процесса их реализации. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка новых методов оценки инвестиционных потребностей и инвестиционного обеспечения предприятия.

The purpose of the article is to study the methods of assessment of investment needs and investment supply of the company. Analysis of scientific papers on the problems of investment activity of enterprises revealed that the majority of scientists are not paying attention to assessing the investment of providing enterprises and identifying their investment needs. This fact can be explained by the fact that the investment needs of the enterprise are a measure of the level of its investment support. The study showed that the balance method, and the method of analogies specific capital intensity do not account for the need to forecast demand for products that will be produced, price fluctuations on it and possible changes in the value of resources that are required for the manufacturing of certain products. The studies proposed a new method of evaluating investment needs of enterprises, which will take into account: the change in the volume sales of products caused by fluctuations in demand for products; consideration of the need of real investments, the need for financial investment. Application of this method will allow them to be business leaders argue choice of rational investment decisions and the operational monitoring of the implementation process. The prospect for further research in this area is to develop new methods to assess the investment needs and investment maintenance of the company.

Key words: investment requirements, investment security, investment resources, evaluation methods.

Pic.: 1. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 9.

Ключевые слова: инвестиционные потребности, инвестиционное обеспечение, инвестиционные ресурсы, методы оценки.

Рис.: 1. **Формул:** 5. **Библ.:** 9.

Добрянская Мар'яна Владимировна – аспірантка, кафедра фінансов, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: marjanadobra@gmail.com

Dobrynska Maryana V.– Postgraduate Student, Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: marjanadobra@gmail.com

Технологічне оновлення підприємства вимагає певних капітальних і поточних витрат, що необхідні для придбання та монтування нового обладнання, отримання офіційних прав на використання нових технологій, навчання персоналу, реконструкції виробничих площ тощо. Враховуючи це, під час формування рішення про технологічне оновлення підприємства слід виконати

два важливі аналітичні завдання – оцінити потребу підприємства в інвестиційних ресурсах і оцінити фактичний рівень інвестиційного забезпечення підприємства. Виконавши ці завдання, керівники підприємства володітимуть інформацією про обсяг інвестицій, які необхідно залучити для технологічного оновлення підприємства, зможуть аргументовано приймати рішення щодо вибору джерел і методів залучення інвестицій.

Аналізування праць вітчизняних і зарубіжних науковців [1 – 9] показало, що найбільш поширеними методами оцінювання інвестиційних потреб підприємств є балансовий метод, метод аналогії і метод питомої капіталоємності.

Оцінювання інвестиційних потреб підприємства на основі балансового методу ґрунтується на визначенні обсягу активів, який необхідний для здійснення підприємством виробничо-господарської діяльності. Цей метод розрахунків виходить із балансового алгоритму – загальний обсяг активів підприємства дорівнює загальному обсягу власних і залучених інвестиційних ресурсів. Оцінювання рівня інвестиційного забезпечення підприємства проводиться в розрізі таких видів активів: основні засоби, нематеріальні активи, запаси товарно-матеріальних цінностей, що забезпечують операційну діяльність підприємства, грошові кошти, інші види активів [1, с. 398; 2; 3; 5]. Балансовий метод містить кілька послідовних етапів оцінювання інвестиційних потреб підприємства, зокрема визначення потреби в:

- 1) окремих видах машин та обладнання, що застосовуються у виробничому процесі;
- 2) окремих видах машин та обладнання, які використовуються в процесі управління операційною діяльністю;
- 3) приміщеннях (будівлях) для здійснення безпосередньо виробничого процесу (зі всіма його допоміжними видами) і розміщення персоналу для управління даним процесом;
- 4) нематеріальних активах, що визначається виходячи із використовуваних у виробничому процесі технологій;
- 5) запасах товарно-матеріальних цінностей, які розраховуються диференційовано в розрізі таких їх видів: а) потреба в оборотному капіталі, авансованому в запаси сировини і матеріалів; б) потреба в оборотному капіталі, авансованому в запаси готової продукції (для промислових підприємств); в) потреба в оборотному капіталі, авансованому в запаси товарів (для торговельних підприємств);
- 6) інших активах. Оцінювання потреби в інших активах відбувається в розрізі кожного виду активу залежно від специфіки господарської діяльності підприємства. Цей розрахунок прийнято проводити окремо за позаоборотними та оборотними активами. За результатами проведених обчислень визначається загальна вартість зазначеного виду активу для підприємства [1, с. 395; 4, с. 36; 6, с. 45].

Метод аналогії базується на встановленні обсягу інвестиційних ресурсів, що використовується на підприємствах-аналогах. Підприємство-аналог для здійснення такої оцінки підбирається з урахуванням його галузевої належності, регіону розміщення, розміру, технології, що використовуються, початкової стадії життєвого циклу і низки інших факторів. Даний метод характеризується складністю підбору підприємств-аналогів. Проблема полягає у важкості отримання інформації про інші підприємства, а також у тому, що більшість підприємств мають різну історію створення і функціонування, що в умовах частішої зміни законодавства і непрогнозованості рішень судів різних рівнів неминує позначатися на структурі власного капіталу підприємств. Оскільки параметри, за якими оцінюється підприємство та порівнюється з обраними підприємствами-аналогами, наперед не визначені, то всі розрахунки за методом аналогії здійснюються залежно від специфіки господарської діяльності такого підприємства [7, 8].

Використання методу питомої капіталоємності є найбільш простим, однак одержані за його допомогою результа-

ти характеризуються невисокою точністю. У відповідності до цього методу розрахунок потреби підприємства в інвестиційних ресурсах заснований на використанні показника «капіталоємність продукції», що дає уявлення про те, який обсяг капіталу використовується в розрахунку на одиницю виробленої (реалізованої) продукції. Показник капіталоємності продукції розраховується в розрізі галузей і підгалузей економіки шляхом розподілу загального обсягу використаного капіталу (власного й позикового) на загальний обсяг виробленої (реалізованої) продукції [7, с. 78]. Природно, у зв'язку з тим, що цей метод пов'язаний з обсягом реалізації продукції, він неминує підпаде під вплив різних за характером чинників (стадія життєвого циклу продукту, прогресивність устаткування, що використовується, ступінь фізичного зносу устаткування, рівень платоспроможного попиту), і це знижує рівень точності результатів його застосування.

Застосування цього методу базується на формулі [1, 4, 6]:

$$TN = C_F \cdot VP_Y + CP_C,$$

де TN – загальна потреба в інвестиційних ресурсах, для створення нового підприємства, грн;

C_F – показник капіталоємності підприємства (середньогалузевий або аналоговий), грн;

VP_Y – плановий середньорічний обсяг виробництва продукції, грн;

CP_C – передстартові видатки й інші одноразові витрати капіталу, що пов'язані зі створенням нового підприємства, грн.

Потребу в інвестиційних ресурсах підприємства (TN) можна обчислити шляхом додавання вартості основних засобів, необхідних для виготовлення продукції, і витрат, пов'язаних з початком виробничого процесу [1, 4, 6]:

$$TN = MF + C_F,$$

де MF – вартість основних засобів підприємства;

C_F – показник капіталоємності підприємства [1, 4, 6]

$$C_F = \frac{MF}{OP},$$

де OP – обсяг реалізації готової продукції.

Науковець Касич А. О. розглядає оцінювання потреби в інвестиціях у межах процесу інвестиційної діяльності підприємства та характеризує процес здійснення інвестиційної діяльності як такий, що складається з трьох етапів, одним з яких є саме аналіз інвестиційних потреб підприємства [9]. Учений стверджує, що обсяг інвестиційних потреб підприємства залежить від змісту інвестиційної стратегії, яку реалізує підприємство. У разі, якщо мова йде про стратегію розвитку підприємства, вона повинна базуватися на здійсненні активної різнобічної інвестиційної діяльності. Відповідно, оцінку потреби підприємства в інвестиціях необхідно здійснювати в розрізі реальних і фінансових інвестицій.

Для цього можливим є застосувати таку формулу [1, 2, 9]:

$$WN_I = N_{RI} + N_{FI} = \left(\begin{matrix} NI_{fix.ass.} + NI_{work.res.} + \\ + NI_{NoMat.ass.} + NI_{mat.res.} \end{matrix} \right) + N_{FI},$$

де WN_I – загальна потреба підприємства в інвестиційних ресурсах, грн;

N_{RI} – потреба підприємства в інвестиційних ресурсах для здійснення реальних інвестицій, грн;

N_{FI} – потреба підприємства в коштах для здійснення фінансових інвестицій, грн;

$NI_{fix.ass.}$ – потреба підприємства в інвестиційних ресурсах для оновлення основних засобів, грн;

$NI_{work.res.}$ – потреба підприємства в інвестиційних ресурсах для розвитку трудових ресурсів, грн;

$NI_{NoMat.ass.}$ – потреба підприємства в інвестиційних ресурсах для придбання нематеріальних активів, грн;

$NI_{mat.res.}$ – потреба підприємства в інвестиційних ресурсах для збільшення запасів матеріальних активів, грн.

Доцільно відзначити, що Касич А. О. не наводить способу визначення потреби в інвестиційних ресурсах для здійснення фінансових інвестицій. Проте наведений ним метод є фактично формалізованим відображенням балансового методу без урахування можливостей здійснення фінансових інвестицій. Таким чином, є підстави стверджувати, що наведений Касичем А. О. метод є узагальненням балансового методу.

Ураховуючи те, що наведені методи відрізняються відомими даними, які необхідні для їх застосування, слід відмітити, що насправді вони є альтернативними. Це пояснюється тим, що всі вони мають на меті обчислити обсяг інвестицій, необхідних для започаткування виробництва та підтримання його протягом певного часу. Підприємство самостійно обирає метод залежно від специфіки своєї господарської діяльності та стадії життєвого циклу.

Дослідження показали, що наведені методи не враховують необхідності прогнозування попиту продукції, яку планується виготовляти, коливань цін на неї та можливі зміни вартості ресурсів, які необхідні для виготовлення певної продукції. Крім того, необхідно також враховувати темпи інфляції та вартість капіталу на фінансових ринках, що важливо при обґрунтуванні здійснення інвестування саме на започаткуванні виробничого процесу. Тому, враховуючи відсутність вказаних елементів у наведених методах, доцільно запропонувати вдосконалений спосіб оцінювання інвестиційних потреб підприємств, який враховуватиме: зміну обсягу реалізації продукції, що викликана коливаннями попиту на продукцію; урахування потреби в реальних інвестиціях у частині витрат, пов'язаних з технологічним оновленням підприємства; потреби у фінансових інвестиціях, для реалізації за допомогою деривативів фінансових стратегій, спрямованих на розширення джерел фінансування поточних потреб підприємства і забезпечення зростання ринкової вартості його капіталу. Стратегічні інвестори, здійснюючи інвестиції в реальний сектор економіки, як правило, паралельно реалізують фінансові проекти із використанням похідних цінних паперів (деривативів), які дозволяють на віртуальних фінансових ринках акумулювати фінансові ресурси та отримувати спекулятивні прибутки від очікувань зростання ринків збуту продукції підприємств-реципієнтів.

Зміна обсягу реалізації продукції може суттєво вплинути на дохідність інвестицій, що, у свою чергу, з урахуванням темпів інфляції та альтернативної вартості капіталу, може спричинити відсутність потреби збільшення обсягу виробництва продукції, а отже, відсутність потреби підприємства у інвестиціях. Слід відзначити, що фінансові інвестиції доцільно розглядати окремо, тож відсутність потреби в реальних інвестиціях не виключає наявності загальної потреби в інвестиціях з боку підприємства. Тоді потреба в інвестиціях може бути розрахована за такою формулою:

$$NI = \begin{cases} VS_c > VS_f \Rightarrow NI = \sum_{j=1}^n N_{FI_j}; \\ VS_c < VS_f \Rightarrow NI = \sum_{j=1}^n N_{FI_j} + \left(\frac{VS_{f_i}}{VS_c}\right) \cdot N_{RI_c} + \sum_{i=2}^k \left(\frac{VS_{f_i}}{VS_{f_{i-1}}}\right) \cdot N_{RI_{i-1}}, \end{cases} \quad (1)$$

де NI – необхідний обсяг інвестицій, грн;

N_{RI_c} – обсяг реальних інвестицій, що мав місце в останньому ретроспективному періоді операційної діяльності підприємства, грн;

$N_{RI_{i-1}}$ – обсяг реальних інвестицій, отриманий з урахуванням очікуваного збільшення обсягу реалізації продукції, у періоді, що є попереднім за порядком до того, обсяг реалізації якого враховується, грн;

VS_c – обсяг реалізації продукції в останньому ретроспективному періоді операційної діяльності підприємства, шт.;

VS_f – обсяг виробництва у перспективних періодах операційної діяльності підприємства, шт.; мається на увазі будь-яке значення за досліджувані майбутні періоди діяльності підприємства, дані значення завжди більші за VS_c , якщо певне прогнозоване значення не є більше – воно не враховується;

VS_{f_1} – прогнозований обсяг реалізації в першому перспективному періоді діяльності підприємства з урахуванням умови $VS_{f_1} > VS_c$;

VS_{f_i} – прогнозований обсяг реалізації продукції в майбутньому період з індексом i ;

$VS_{f_{i-1}}$ – прогнозований обсяг реалізації продукції у майбутньому період з індексом $i-1$;

N_{FI_j} – передбачуваний необхідний обсяг фінансових інвестицій у майбутньому період з індексом j .

Розглянемо рівність (1) детальніше. Як бачимо, дана рівність має на меті передбачити два можливі варіанти зміни обсягу реалізації продукції в майбутньому. Рівність $VS_c < VS_f$ передбачає те, що в майбутньому періоді діяльності підприємства буде хоч б один такий, обсяг реалізації продукції у якому є більшим за останній ретроспективний період діяльності підприємства. У рівності (1) враховуються тільки ті значення прогнозованого значення обсягу реалізації продукції, які є більшими за обсяг реалізації продукції в останньому періоді операційної діяльності підприємства. Якщо $VS_{f_i} < VS_{f_{i-1}}$, то зростатиме ймовірність виникнення від'ємних значень необхідного значення обсягу інвестицій, що цілком справедливо, оскільки зі зниженням обсягу реалізації продукції зростатиме потреба підприємства в інвестиціях, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності продукції.

Рівність (1) передбачає наявність лінійної залежності між обсягом реалізації продукції та необхідним обсягом реальних інвестицій. Якщо дане припущення не підтверджується, то рівність (1) набуде такого вигляду:

$$NI = \begin{cases} VS_c > VS_f \Rightarrow NI = \sum_{j=1}^n N_{FI_j}; \\ VS_c < VS_f \Rightarrow NI = \sum_{j=1}^n N_{FI_j} + \sum_{i=1}^r f(VS_{f_i}), \end{cases} \quad (2)$$

де $f(VS_{f_i})$ – функція залежності між обсягом реалізації продукції та необхідним обсягом реальних інвестицій.

Функція $f(VS_{f_i})$ може бути отримана із застосування регресійних моделей. Перевірку припущення про існування певної залежності можна здійснити із застосуванням коефіцієнта кореляції.

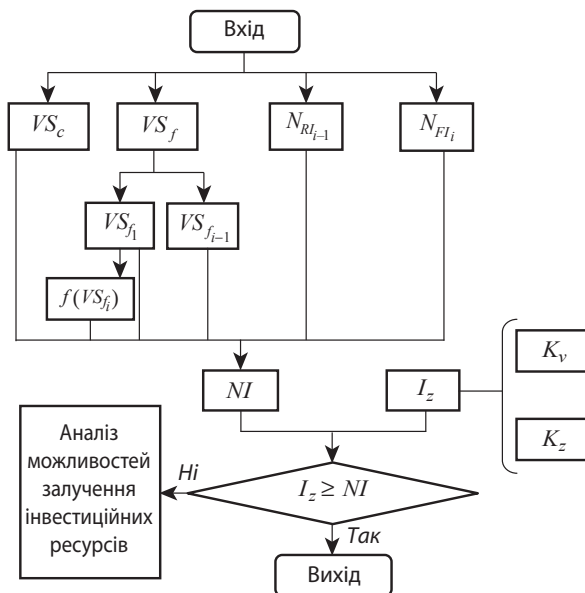
Рівність (2) також можна перетворити таким чином, щоб підприємство могло гарантувати зростання ефективності діяльності підприємства за умови зменшення обсягів реалізації продукції у майбутніх періодах. Так, за необхідності зменшення обсягу реальних інвестицій, можна переорієнтувати вивільнені кошти у фінансові інвестиції. У результаті рівність (2) набуде такого вигляду:

$$NI = \begin{cases} VS_c > VS_f \Rightarrow NI = \sum_{j=1}^n N_{FI_j}; \\ VS_c < VS_f \Rightarrow NI = \\ = \sum_{i=1}^r N_{FI_i} + \begin{cases} VS_{f_i} < VS_{f_{i-1}} \Rightarrow N_{RI_{i-1}} - f(VS_{f_i}) + \\ VS_{f_i} < VS_{f_{i-1}} \Rightarrow 0 \\ VS_{f_i} < VS_{f_{i-1}} \Rightarrow 0 \\ VS_{f_i} < VS_{f_{i-1}} \Rightarrow f(VS_{f_i}) \end{cases} \end{cases} \quad (2)$$

На рис. 1 наведено послідовність етапів оцінювання інвестиційного забезпечення підприємства на основі ідентифікування його інвестиційних потреб.

ВИСНОВКИ

Запропонований метод, на відміну від альтернативних існуючих методів визначення потреби підприємств у інвестиціях, необхідних для підприємства, враховує їх потребу у інвестиціях. Цей метод є високо формалізованим. Його застосування передбачає чітку послідовність дій з оцінювання низки показників, які адекватно характеризують об'єкт дослідження. За допомогою цього методу керівники зможуть приймати правильні інвестиційні рішення. ■

Умовні позначення: I_z – інвестиційне забезпечення підприємства; K_v – власний капітал підприємства; K_z – позиковий капітал підприємства.

Рис. 1. Етапи оцінювання інвестиційного забезпечення підприємства на основі ідентифікування його інвестиційних потреб

Джерело: розроблено автором.

ЛІТЕРАТУРА

- Бланк І. А.** Інвестиційний менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2002. – 448 с.
- Шевцова Я. А.** Інвестиційне забезпечення діяльності підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Я. А. Шевцова. – Луганськ, 2003. – 20 с.
- Білоусова Л. І.** Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислового підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Л. І. Білоусова. – К., 2006. – 20 с.
- Красовська А. Г.** Механізм інноваційного оновлення підприємств (за матеріалами підприємств сільськогосподарського машинобудування України) : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / А. Г. Красовська. – К., 2006. – 254 с.
- Товт Т. Й.** Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Т. Й. Товт. – Львів, 2011. – 182 с.
- Оваденко В. О.** Підвищення ефективності використання та відтворення основних виробничих фондів підприємства (за матеріалами підприємств сільськогосподарського машинобудування України) : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / В. О. Оваденко. – К., 2005. – 187 с.
- Решетняк О. О.** Відшкодування морального зносу технологічного обладнання підприємств машинобудування : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / О. О. Решетняк. – Луганськ, 2005. – 203 с.
- Петрович Й. М.** Інноваційний потенціал управління організацією : монографія / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. – 184 с.
- Касич А. О.** Нові підходи до методики аналізу інвестиційної діяльності / А.О. Касич // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>

REFERENCES

- Blank, I. A. *Investitsionnyy menedzhment* [Investment management]. Kyiv: Elga-N; Nika-Tsentr, 2002.
- Bilousova, L. I. "Upravlinnia innovatsiino-investytsiinoiu diialnistiu promyslovoho pidpriemstva" [Managing innovation and investment activity of industrial enterprises]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2006.
- Krasovska, A. H. "Mekhanizm innovatsiinoho onovlennia pidpriemstv (za materialamy pidpriemstv silskohospodarskoho mashynobuduvannia Ukrainy)" [The mechanism innovation of enterprises (based on agricultural machine building enterprises of Ukraine)]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2006.
- Kasych, A. O. "Novi pidkhody do metodyky analizu investytsiinoi diialnosti" [New approaches to the methodology for analyzing investments]. <http://www.economy.nayka.com.ua>
- Ovadenko, V. O. "Pidvyschennia efektyvnosti vykorystannia ta vidtvorennia osnovnykh vyrobnychkh fondiv pidpriemstva (za materialamy pidpriemstv silskohospodarskoho mashynobuduvannia Ukrainy)" [Improved utilization and reproduction of fixed assets of the enterprise (based on agricultural machine building enterprises of Ukraine)]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2005.
- Petrovych, Y. M., and Prokopyshyn-Rashkevych, L. M. *Innovatsiinyi potentsial upravlinnia orhanizatsiieu* [Innovative capacity management organization]. Lviv: Lvivska politekhnika, 2010.
- Reshetniak, O. O. "Vidshkoduvannia moralnoho znosu tekhnolohichnoho obladnannia pidpriemstv mashynobuduvannia" [Compensation obsolescence of process equipment engineering enterprises]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2005.
- Shevtsova, Ya. A. "Investytsiine zabezpechennia diialnosti pidpriemstv" [Investment security activity]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2003.
- Tovt, T. I. "Investytsiine zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti mashynobudivnykh pidpriemstv" [Investment support innovation engineering enterprises]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04*, 2011.